

فصلنامه علمی تخصصی فقه و حقوق معاصر

سال نهم، شماره بیست و سوم، بهار ۱۴۰۲-ص ۷۹-۹۳

تحلیل رای مورخ ۱۷ جولای ۲۰۱۹ دیوان بین المللی دادگستری بین کشور هندوکشور پاکستان

حسن خانی^۱

چکیده:

دیوان بین المللی دادگستری که به نام دادگاه بین المللی شناخته می شود، رکن قضائی اصلی سازمان ملل متحد است که ستاد آن در کاخ صلح شهر لاهه در کشور هلند واقع شده است. رسیدگی به اختلافات قانونی میان کشورها به این دادگاه سپرده می شود که به آن صلاحیت ترافیعی می گویند و همچنین ارائه نظر مشورتی در پاسخ به سوالات حقوقی سازمان های بین المللی، آژانس های تخصصی سازمان ملل و مجمع عمومی سازمان ملل متحد از وظایف اصلی این دیوان است که از آن به عنوان صلاحیت مشورتی یاد می شود

در پرونده حاضر که موضوع اصلی آن نقض تعهدات کنسولی هست فردی به نام کولبوشان سودیر جدهاو معروف به "حسین مبارک باتل" که مارس ۲۰۱۶ بازداشت شد، در دادگاه نظامی محکوم شده و ژنرال قمر جاوید بجوا، رئیس نیروهای مسلح پاکستان حکم او را امضا کرده است.

به گفته پاکستان، جاداف یک افسر اطلاعاتی هند است که در استان بلوچستان در جنوب غرب پاکستان و شهر بندری کراچی در جنوب پاکستان فعالیت های تروریستی را تامین مالی می کرده است. ارتش پاکستان اندکی پس از بازداشت او فیلم کوتاهی از اعتراف این افسر هندی منتشر کرد در بازداشت مقامات پاکستانی شرایط دستگیری وی همچنان مورد اختلاف است بین طرفین به گفته هند، آقای جدهاو از ایران و متعاقب آن ربهوده شد به پاکستان منتقل و برای بازجویی بازداشت شد. پاکستان ادعا می کند که آقای جدهاو، که آن را متهم به انجام اقدامات جاسوسی و تروریستی از طرف هند، در بلوچستان در نزدیکی مرز با ایران پس از ورود غیرقانونی به خاک پاکستان. پاکستان توضیح می دهد آقای جدهاو در لحظه دستگیری یک پاسپورت هندی به همراه داشت نام «حسین مبارک باتل». هند این اتهامات را رد می کند. اعطای حق دسترسی کنسولی و ترتیب نمایندگی قانونی به هندوستان و توقف حکم دادگاه نظامی پاکستان مبنی بر اعدام آقای جاداف می باشد. با توجه به اتفاقات محدثه، در مورد قصد پاکستان در کارشکنی در این پرونده، شکی وجود ندارد. پاکستان در صدد دستکاری و تنقیص رای دیوان بین المللی دادگستری است. نحوه تفسیر این رابویژه در پاکستان و پیشنهاد مشروط دسترسی به کنسولگری، گام هایی در این مسیر هستند. اما با این همه، می توان امیدوار بود که حرکت های دیپلماتیک در پایان به حل این مشکل کمک کند.

واژگان کلیدی: دیوان بین المللی دادگستری، نقض تعهدات کنسولی، مصونیت قضایی .

^۱ - پژوهشگر دوره دکتری تخصصی حقوق بین الملل و مدرس رسمی کالج بین المللی ابن سیناگر جستان _ کد ارکید ۴۵۶۷-۵۷۶۰-۰۰۰۱-۰۰۰۰

تاکنون دو بخش از قوه قضائیه، عهده‌دار حل اختلافات بین‌المللی شده‌اند؛ نخست، دیوان دائمی دادگستری بین‌المللی بود که در ۱۹۲۰ میلادی توسط جامعه ملل ایجاد و در ۱۸ آوریل ۱۹۴۶ میلادی با انحلال جامعه ملل این دیوان هم منحل شد. این دیوان نشست‌های خود را در کاخ صلح لاهه برگزار می‌کرد. دیوان بین‌المللی دادگستری بلافاصله پس از انحلال دیوان دائمی جایگزین آن شد و هم‌اکنون نیز به کنش خود ادامه می‌دهد. اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری همان اساسنامه دیوان دائمی است و حتی آئین دادرسی دیوان دائمی هم بدون هیچ‌گونه تغییر اساسی گرفته شد. در سال‌های بعد، قواعد تازه آئین دادرسی توسط دیوان بین‌المللی دادگستری اتخاذ شده اما اساسنامه دیوان تغییر نکرده است.^۲

آیین دادرسی دیوان در نخستین جلسه آن، در ۱۹۴۶ به تصویب رسید و در سال‌های ۱۹۷۲ میلادی و ۱۹۷۸ میلادی اصلاحاتی در آن انجام شد. بر پایه آیین دادرسی و اساسنامه دیوان، رسیدگی به هر دعوی، مستلزم سه مرحله کلی خواهد بود:

۱ - ابتدا باید دادخواست خواهان دعوی یا موافقتنامه طرفین دعوا به مدیر دفتر دیوان تقدیم و در دفتر مخصوص ثبت شود.^۳

۲- بخش عمده‌ای از جریان رسیدگی به پرونده به صورت کتبی است. به این صورت که خواهان، خواسته خود را به صورت کتبی تقدیم دیوان می‌کند و دیوان آن را به طرف مقابل (خواننده) می‌فرستد و از او جواب می‌خواهد. این مرحله که تبادل لوایح نامیده می‌شود، ممکن است بسیار طولانی شود و طرفین دعوی بارها به مبادله لایحه بپردازند.^۴

۳- در مرحله شفاهی وکلا، کارشناسان و نمایندگان طرفین دعوی در جلسه رسیدگی حاضر می‌شوند و به صورت رو در رو با یکدیگر مذاکره می‌کنند جلسه رسیدگی دیوان، علنی خواهد بود. مگر آنکه خود دیوان یا طرفین، خواستار غیرعلنی بودن آن باشند ۵ پس از این مرحله، قضات دیوان گرد هم می‌آیند تا پس از مشورت با هم رأی خود را صادر کنند.

دیوان بین‌المللی دادگستری در پرونده آقای جدهاو بیان می‌کند که از آن زمان در ۳ مارس ۲۰۱۶، فردی به نام کولبوشان سودیر جدهاو (از این پس آقای جدهاو) در بازداشت مقامات پاکستانی شرایط دستگیری وی همچنان مورد اختلاف است بین طرفین به گفته هند، آقای جدهاو از ایران و متعاقب آن روبرو شد به پاکستان منتقل و برای بازجویی بازداشت شد. پاکستان ادعا می‌کند که آقای جدهاو، که آن را متهم به انجام اقدامات جاسوسی و تروریستی از طرف هند، در بلوچستان در نزدیکی مرز با ایران پس از ورود غیرقانونی به خاک پاکستان. پاکستان توضیح می‌دهد آقای

۲ - ربکا والاس. صص ۵-۳۵۴

۳- ماده ۴۰ اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری

۴- ماده ۴۳ اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری

۵- ماده ۴۶ اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری

جدهاو در لحظه دستگیری یک پاسپورت هندی به همراه داشت نام «حسین مبارک پاتل». هند این اتهامات را رد می کند. از نظر دیوان، اختلاف بین طرفین مربوط به موضوع کنسولی است.^۶

استقرار و اداره روابط کنسولی^۷ با شرایط ذیل انجام می پذیرد.

۱- استقرار روابط کنسولی بین دول با رضایت متقابل انجام می گیرد.

۲- رضایت با بر قراری روابط دیپلماتیک بین دو دولت متضمن رضایت به استقرار روابط کنسولی نیز می باشد - مگر آن که به نحو دیگری مقرر شود.

۳- قطع روابط دیپلماتیک به خودی خود موجب قطع روابط کنسولی نمی گردد.^۸

انجام وظایف کنسولی.

وظایف کنسولی به وسیله پستهای کنسولی^۹ انجام می گیرد. مأموریت های دیپلماتیک نیز طبق مقررات این کنوانسیون وظایف کنسولی را انجام می دهند.^{۱۰}

تأسیس پست کنسولی

۱- پست کنسولی را نمی توان بدون رضایت دولت پذیرنده در سرزمین آن دولت تأسیس کرد.

۲- مقر پست کنسولی و طبقه و حوزه کنسولی آن از طرف دولت فرستنده تعیین می شود و منوط به تصویب دولت پذیرنده خواهد بود.

۳- تغییرات بعدی در مقر پست کنسولی یا طبقه و یا حوزه کنسولی آن از طرف دولت فرستنده فقط با موافقت دولت پذیرنده میسر خواهد بود.

۴- هرگاه یک سرکنسولگری یا کنسولگری بخواهد در محلی غیر از محل استقرار خود کنسولیاری یا نمایندگی کنسولی تأسیس کند باید رضایت دولت پذیرنده را جلب نماید.

^۶ - قانون کنوانسیون وین درباره روابط کنسولی مصوب ۱۳۵۳، ۱۲، ۴.

ماده واحده - کنوانسیون وین درباره روابط کنسولی مورخ ۲۴ آوریل ۱۹۶۳ مشتمل بر یک مقدمه و هفتاد و نه ماده و پروتکل اختیاری راجع به کسب تابعیت مشتمل بر یک مقدمه و هشت ماده پروتکل اختیاری راجع به حل اجباری اختلافات ناشی از تفسیر و اجرای مواد کنوانسیون مشتمل بر یک مقدمه و ده ماده تصویب و اجازه تسلیم اسناد تصویب آن داده می شود.

قانون فوق مشتمل بر یک ماده و متن کنوانسیون و دو پروتکل ضمیمه پس از تصویب مجلس سنا در جلسه روز دوشنبه ۱۳۵۳، ۱۰، ۱۶ در جلسه روزیکشنبه چهارم اسفند ماه یک هزار و سیصد و پنجاه و سه شمسی به تصویب مجلس شورای ملی رسید.

^۷ - قانون کنوانسیون وین درباره روابط کنسولی مصوب ۱۳۵۳، ۱۲، ۴

^۸ - ماده ۲ کنوانسیون وین درباره روابط کنسولی

^۹ - ماده ۱ قانون کنوانسیون وین درباره روابط کنسولی مصوب ۱۳۵۳، ۱۲، ۴ - تعاریف (الف) - اصطلاح "پست کنسولی" یعنی سرکنسولگری یا کنسولگری یا کنسولیاری یا نمایندگی کنسولی.

^{۱۰} - ماده ۳ کنوانسیون وین درباره روابط کنسولی

۵- برای افتتاح یک دفتر تابع یک کنسولگری موجود - در محلی غیر از محل کنسولگری رضایت صریح و قبلی دولت پذیرنده لازم خواهد بود^{۱۱}.

وظایف کنسولی

وظایف کنسولی عبارت است از:

(الف) - حفظ منافع دولت فرستنده و اتباع آن - اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی در قلمرو دولت پذیرنده - تا حد مجاز در حقوق بین المللی.

(ب) - کمک به توسعه مناسبات بازرگانی و اقتصادی و فرهنگی و علمی بین دولت فرستنده و دولت پذیرنده و بسط روابط دوستانه بین دو دولت به هر طریق دیگر در حدود مقررات این کنوانسیون.

(ج) استحضار از اوضاع و تحولات بازرگانی و اقتصادی و فرهنگی و علمی دولت پذیرنده با استفاده از کلیه وسایل مشروع و گزارش آن به حکومت دولت فرستنده و همچنین دادن اطلاعات به اشخاص ذینفع.

(د) صدور گذرنامه و اسناد مسافرت جهت اتباع دولت فرستنده و صدور روادید یا اسناد مربوط برای اشخاصی که می خواهند به قلمرو دولت فرستنده مسافرت کنند.

(ه) کمک و مساعدت به اتباع دولت فرستنده اعم از اشخاص حقیقی یا حقوقی.

(و) - اقدام به عنوان سردفتر رسمی و مأمور ثبت احوال و سمتهای مشابه و همچنین اجرای بعضی از اعمال اداری - تا حدی که قوانین و مقررات دولت پذیرنده با آن تناقض نداشته باشد.

(ز) - حفظ منافع اتباع دولت فرستنده - اعم از اشخاص حقیقی یا حقوقی در مورد ارثدر سرزمین دولت پذیرنده - طبق قوانین و مقررات دولت پذیرنده.

(ح) حفظ منافع صغار و محجورینی که تبعه دولت فرستنده - می باشند - در حدود قوانین و مقررات دولت پذیرنده - به خصوص در مواردی که قیمومیت و یا سرپرستی در خصوص این قبیل اشخاص لازم باشد.

(ط) - با رعایت رویه و عرف جاری دولت پذیرنده - نمایندگی از طرف اتباع دولت فرستنده یا اتخاذ ترتیبات به منظور تأمین نمایندگی لازم برای آنها نزد محاکم و یا نزد سایر مقامات دولت پذیرنده - به منظور درخواست اتخاذ تدابیر موقتی بر طبق قوانین و مقررات دولت پذیرنده برای حفظ حقوق و منافع اتباع مزبور - هنگامی که به علت غیبت یا علل دیگر قادر نباشند در موقع مقتضی از منافع و حقوق خود دفاع نمایند.

(ی) - ارسال اسناد قضایی و غیر قضایی یا اجرای نیابت قضایی بر طبق موافقتنامه های بین المللی معتبر یا در صورتی که چنین موافقتنامه هایی موجود نباشد به هر نحو دیگری که بر قوانین و مقررات دولت پذیرنده منطبق باشد.

(ک) - اعمال حقوق کنترل و بازرسی مقرر در قوانین و مقررات دولت فرستنده نسبت به ناوهای دریایی و کشتیهای

رودخانه‌ای که تابعیت دولت فرستنده را دارند و هواپیماهایی که نزد آن دولت به ثبت رسیده است و همچنین نسبت به کارکنان ناوها و کشتیها و هواپیماهای مزبور.

ل) - رسانیدن کمک به ناوها و کشتیها و هواپیماهای مذکور در بند "ک" این ماده و به کارکنان آنها و همچنین اخذ اظهارنامه‌های مربوط به مسافرت ناوها و کشتیهای مزبور و بررسی و مهر کردن اسناد مسافرتی آنها بدون لطمه به اختیارات مقامات دولت پذیرنده و انجام تحقیقات درباره وقایعی که طی مسافرت دریایی رخ داده و حل هر نوع اختلاف بینا خدا و افسران و ملوانان تا آنجا که قوانین و مقررات دولت فرستنده اجازه دهد.

م) انجام هر وظیفه دیگری که دولت فرستنده به عهده یک پست کنسولی محول نموده باشد و قوانین و مقررات دولت پذیرنده آنها را منع نکرده و یا مورد ایراد دولت پذیرنده نباشد و یا وظایفی که در موافقتنامه‌های بین المللی معتبر موجود بین دولت فرستنده و دولت پذیرنده ذکر شده است.^{۱۲}

انجام وظایف کنسولی خارج از حوزه کنسولی

مأمور کنسولی می‌تواند - در شرایط خاص - با موافقت دولت پذیرنده وظایف کنسولی خود را خارج از حوزه کنسولی خود انجام دهد.^{۱۳}

انجام وظایف کنسولی در قلمرو یک دولت ثالث دولت فرستنده می‌تواند پس از اعلام به دولتهای ذینفع - پست کنسولی را که در قلمرو دولت معینی تأسیس شده مأمور انجام وظایف کنسولی در قلمرو یک دولت دیگر نمایند. مگر آن که یکی از دولتهای ذی‌نفع صریحاً با این امر مخالفت نمایند.^{۱۴}

انجام وظایف کنسولی به نفع وظایف ثالث با اعلام لازم به دولت پذیرنده - پست کنسولی دولت فرستنده می‌تواند به نفع یک دولت ثالث وظایف کنسولی را در قلمرو دولت پذیرنده انجام دهد مگر آن که دولت پذیرنده با این امر مخالفت نماید.^{۱۵}

طبقات رؤسای پستهای کنسولی

رؤسای پستهای کنسولی به چهار طبقه زیر تقسیم می‌شوند.

الف - سرکنسولها

ب- کنسولها

ج- کنسولیارها

د - نمایندگان کنسولی

۱۲- ماده ۵ کنوانسیون وین درباره روابط کنسولی

۱۳- ماده ۶ کنوانسیون وین درباره روابط کنسولی

۱۴- ماده ۷ کنوانسیون وین درباره روابط کنسولی

۱۵- ماده ۸ کنوانسیون وین درباره روابط کنسولی

۲- بند یک ماده حاضر به هیچ وجه حق هیچ یک از طرفهای متعاقد را در تعیین و نام‌گذاری مأموران کنسولی - به استثنای رؤسای پستهای کنسولی محدود نمی‌سازد^{۱۶}.

انتصاب و پذیرش رؤسای پستهای کنسولی

۱- رؤسای پستهای کنسولی از طرف دولت فرستنده منصوب و جهت انجام وظایف خود از طرف دولت پذیرنده - پذیرفته می‌شوند.

۲- مشروط به مقررات کنوانسیون حاضر - نحوه انتصاب و پذیرش رییس پست کنسولی به ترتیب طبق قوانین و مقررات و عرف دولت فرستنده و دولت پذیرنده تعیین می‌گردد^{۱۷}.

حکم مأموریت کنسولی یا اعلام انتصاب

۱- برای رییس پست کنسولی از طرف دولت فرستنده در مورد هر انتصاب حکم مأموریت یا سندی مشابه صادر می‌شود که مؤید سمت او بوده و معمولاً حاوی نام و نام خانوادگی و طبقه و رتبه او و حوزه کنسولی و مقر پست کنسولی می‌باشد.

۲- دولت فرستنده حکم مأموریت یا سند مشابه آن را از مجرای دیپلماتیک یا از هر طریق مناسب دیگر برای حکومت دولتی که رییس پست کنسولی در سرزمین آن باید انجام وظیفه کند ارسال خواهد داشت.

۳- در صورت موافقت دولت پذیرنده دولت فرستنده می‌تواند به جای حکم مأموریت یا سند مشابه آن - اعلامیه‌ای حاوی نکات مذکور در بند یک این ماده به دولت پذیرنده ارسال دارد.

۴- حقوق مذکور در بند یک این ماده در حدود قوانین و مقررات دولت پذیرنده اعمال خواهد شد. معهذا قوانین و مقررات مزبور باید هدفهایی را که حقوق مندرج در این ماده برای نیل به آن پیش‌بینی شده - میسر سازد^{۱۸}.

مصونیت مأموران کنسولی^{۱۹}

۱- مأموران کنسولی را نمی‌توان مگر در صورت ارتکاب جنایتی بزرگ (درجه یک) و متعاقب تصمیم مقام قضایی صلاحیتدار توقیف یا در انتظار محاکمه بازداشت نمود.

۲- به استثنای مورد مذکور در بند ۱ ماده حاضر - مأموران کنسولی نمی‌توان زندانی نمود یا آزادی شخصی آنها را به نحو دیگری محدود ساخت مگر در اجرای یک تصمیم قضایی که جنبه قطعی داشته باشد.

۳- اگر مأمور کنسولی تحت تعقیب جزایی قرار گیرد باید نزد مقامات صلاحیتدار حاضر شود. معذک این تعقیب باید با رعایت احترامی که در شأن مقام رسمی مأمور کنسولی است - به عمل آید و جز در مورد مذکور در بند ۱ ماده حاضر تا حد امکان کمتر مانع از انجام وظایف کنسولی او گردد. هنگامی که در شرایط مذکور در بند ۱ این ماده بازداشت مأمور کنسولی ضروری باشد رسیدگی به دعوی اقامه شده علیه او باید هر چه زودتر شروع گردد.

۱۶- ماده ۹ کنوانسیون وین درباره روابط کنسولی

۱۷- ماده ۱۰ کنوانسیون وین درباره روابط کنسولی

۱۸- ماده ۱۱ کنوانسیون وین درباره روابط کنسولی

۱۹- ماده ۴۱ کنوانسیون وین درباره روابط کنسولی

اعلام موارد توقیف و بازداشت و تعقیب^{۲۰}

در صورت توقیف یا بازداشت یک از کارکنان کنسولی یا تعقیب جزایی علیه او - دولت پذیرنده فوراً موضوع را به رییس پست کنسولی مربوط اطلاع خواهد داد اگر شخص اخیرالذکر خود موضوع این گونه اقدامات قرار گیرد - دولت پذیرنده مراتب را از مجرای دیپلماتیک به اطلاع دولت فرستنده خواهد رسانید.

مصونیت قضایی^{۲۱}.

۱- مأموران کنسولی و کارمندان کنسولی در مورد اعمالی که در انجام وظایف کنسولی خود به عمل می آورند در برابر مقامات قضایی یا اداری دولت پذیرنده مصونیت قضایی خواهند داشت.

۲- معذک مقررات بند ۱ ماده حاضر شامل دعوی حقوقی زیر نمی شوند:

لف - دعوی حقوقی ناشی از قراردادی که توسط یک مأمور کنسولی کارمند کنسولی منعقد گردیده لکن او قرارداد مزبور را تصریحاً به عنوان نماینده و کارگزار دولت فرستنده منعقد نساخته است.

ب - دعوی حقوقی شخص ثالث در مورد خسارت ناشی از تصادف وسیله نقلیه و کشتی یا هواپیما، در قلمرو دولت پذیرنده.

دادخواست هند

به طور خلاصه دولت هندوستان، جمهوری اسلامی پاکستان را به این موارد متهم کرد:

۱- وفق بند (ب) ماده ۳۶ نقض حقوق آقای جاداف به جهت عدم آگاهی بخشی از حقوق وی برای کمک گرفتن از هند صورت گرفته است. نقض ماده ۱۴ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی ۱۹۶۶ نیز صورت گرفته است؛ زیرا پاکستان نتوانسته است به آقای جاداف «حقوق اولیه متهم» را اعلام نماید.

۲- هم چین بند (الف) و (ج) ماده ۳۶ کنوانسیون روابط کنسولی وین با رد کردن درخواست هند مبنی بر استفاده از حق خود برای دسترسی کنسولگری به آقای جاداف، ترتیب وکالت قانونی وی و مکاتبه و گفتگو با اونیز صورت گرفته است.

هند در مورد موضوعات صلاحیت قضایی استدلال می کند که دادگاه صلاحیت رسیدگی را وفق ماده ۱ پروتکل اختیاری کنوانسیون روابط کنسولی وین راجع به حل و فصل اجباری اختلافات دارد که صلاحیت اجباری دادرسی را به دیوان در زمینه تفسیر کنوانسیون اعطا می کند، و نه در مورد مبنای اظهارات پذیرفته شده در مورد صلاحیت اجباری دیوان طبق ماده ۳۶^{۲۲} اساسنامه. هند با استفاده از ماده ۳۶ به جای ماده ۳۶ اساسنامه دیوان، حیطه نهایی دادخواست خود را

۲۰- ماده ۴۲ کنوانسیون وین درباره روابط کنسولی

۲۱- ماده ۴۳ کنوانسیون وین درباره روابط کنسولی

۲۲- ارتباط و تماس با اتباع دولت فرستنده (ماده ۳۶)

۱- به منظور تسهیل انجام وظایف پست کنسولی در مورد اتباع دولت فرستنده.

الف - مأموران کنسولی آزاد خواهند بود که اتباع دولت فرستنده ارتباط برقرار کنند و به آنها دسترسی داشته باشند. اتباع دولت فرستنده نیز در مورد برقراری ارتباط با مأمورین کنسولی دولت متبوع خود و دسترسی داشتن با آنها از همان آزادی برخوردار خواهند بود.

فقط به راه حل های عدم دسترسی به آقای جاداف محدود کرده است. از طرف دیگر، بامینا قراردادان ماده ۳۶ اساسنامه، هندوستان از اختلاف و اعتراض احتمالی به صلاحیت قضایی اجباری دیوان با توجه به اظهارات پاکستان و هند رهائی می یابد.

صلاحیت قضایی: ۲۳

دادگاه با مشاهده اینکه هند و پاکستان طرفین وین بوده اند آغاز می کند کنوانسیون از ۲۸ دسامبر ۱۹۷۷ و ۱۴ مه ۱۹۶۹ به ترتیب و در زمان ثبت درخواست، طرفین پروتکل اختیاری کنوانسیون وین در مورد کنسولی روابط مربوط به حل و فصل اجباری اختلافات (از این پس "پروتکل اختیاری") بدون هیچ گونه قید و شرط یا اعلامیه ای. هند به دنبال یافتن صلاحیت دادگاه در مورد ماده ۳۶ است. بند ۱ اساسنامه و ماده ۱ پروتکل اختیاری که مقرر می دارد اختلافات ناشی از تفسیر یا اجرای کنوانسیون باید در صلاحیت اجباری دیوان بین المللی دادگستری قرار دارد و ممکن است بر این اساس، با درخواستی که هر یک از طرفین به دادگاه ارائه کرده است، در دادگاه مطرح شود مخالفت با عضویت در پروتکل حاضر.»

از نظر دیوان، اختلاف بین طرفین مربوط به موضوع کنسولی است کمک در مورد دستگیری، بازداشت، محاکمه و محکومیت آقای جداو.

فرآیند دادرسی

در ابتدای فرایند دادرسی، دیوان صلاحیت خود را با بیان اینکه «دیوان وفق ماده ۱ پروتکل اختیاری کنوانسیون وین درباره روابط کنسولی مربوط به حل و فصل اجباری اختلافات، صلاحیت رسیدگی دارد» تأکید کرد. وهم چنین بیان نمود که «اختلاف مربوط به تفسیر و کاربرد کنوانسیون وین در مورد روابط کنسولی است.» از آنجا که هر دو دولت- هند و پاکستان طرفین کنوانسیون وین و همچنین از الحاقین به پروتکل اختیاری می باشند، بدون هیچ گونه قید و یا اظهاراتی، دیوان کاملاً مختار است که در مورد اختلاف بین طرفین بر سر تفسیر و کاربرد کنوانسیون تصمیم گیری کند. لازم به ذکر است که هند از ۲۸ دسامبر ۱۹۷۷ و پاکستان از ۱۴ می ۱۹۶۹ پاکستان، عضو کنوانسیون وین است.

ایرادات پاکستان به دادخواست هندوستان و واکنش قانونی پاکستان

پاکستان سه ایراد اساسی راجع به قابل قبول بودن درخواست هند مطرح کرده است. این ایرادها مربوط به سوء استفاده از روند دادرسی، ادعای سوء استفاده از حقوق و ادعای رفتار غیرقانونی بوده است.

ب - در صورتی که در حوزه کنسولی - یکی از اتباع دولت فرستنده توقیف یا زندانی و یا در انتظار محاکمه بازداشت و یا به هر صورت دیگر توقیف شده باشد مقامات صلاحیتدار دولت پذیرنده بنا به تقاضای ذینفع بدون تأخیر مراتب را به پست کنسولی دولت فرستنده اطلاع خواهند داد. مراسلات و مکاتبات شخص توقیف یا زندانی یا بازداشت شده خطاب به پست کنسولی بدون تأخیر توسط مقامات مذکور ارسال خواهد شد. مقامات مذکور حقوقی را که شخص ذینفع به موجب این بند داراست - به اطلاع خواهند رسانید.

ج - مأموران کنسولی حق خواهند داشت تبعه دولت فرستنده را که زندانی یا بازداشت یا توقیف شده است ملاقات و با او مذاکره و مکاتبه نمایند و ترتیب نمایندگی قانونی او را بدهند. مأموران کنسولی همچنین حق خواهند داشت هر تبعه دولت فرستنده را که طبق رأی دادگاه در حوزه کنسولی آنها زندانی یا توقیف یا پس از محاکمه بازداشت شده است ملاقات کنند. لیکن هرگاه تبعه دولت فرستنده که زندانی یا توقیف یا بازداشت شده است صریحاً نسبت به اقدام مأموران کنسولی از طرف مخالفت ورزد مأموران کنسولی از این کار خودداری خواهند نمود.

در اولین ایراد، پاکستان استدلال کرده است که هند حق طرح دادخواست در مدت ۱۵۰ روز پس از صدور حکم آقای جاداف را نادیده گرفته و در مهلت قانونی، طرح دعوا نکرده است. هند استفاده از «دیگر سازوکارهای حل اختلاف را که در مواد پروتکل اختیاری پیش‌بینی شده است» در نظر نگرفته است.

البته هند این دو ادعای پاکستان را رد می‌کند و بیان می‌نماید که این واقعیت که دیوان، اقدامات موقت در رابطه با وضعیت آقای جاداف را صادر کرده است، امکان سوء استفاده از روند دادرسی توسط هند از بین می‌رود. هم‌چنین بیان می‌دارد که پروتکل اختیاری شامل پیش‌شرط‌هایی برای صلاحیت دیوان تحت ماده ۱ نیست و هر دو استدلال پاکستان را رد می‌نماید.

ایراد دوم مربوط به سوء استفاده از حقوق تحت اصول حقوق بین‌الملل بود که پاکستان سه استدلال اصلی را علیه آن مطرح کرده است:

الف) هند از ارائه مدرکی در مورد ملیت جاداف خودداری کرده است.

ب) هند به درخواست پاکستان برای کمک در تحقیقات جنایی پاسخ نداده است.

ج) هند جاداف را مجاز به انجام اقدامات جاسوسی و تروریستی در پاکستان کرده است. دیوان متذکر می‌شود که با طرح این استدلال که هند «گذرنامه واقعی به نام خود آقای جاداف» در اختیار دیوان قرار نداده است، به نظر می‌رسد پاکستان پیشنهاد می‌کند که هند نتوانسته است ملیت آقای جاداف را ثابت کند. دیوان بیان می‌دارد این استدلال مربوط به ادعاهای مبتنی بر ماده ۳۶ کنوانسیون وین در رابطه با آقای جاداف است و بنابراین باید در این مرحله رسیدگی شود.

دیوان در خصوص اثبات ملیت آقای جاداف اظهار می‌دارد که شواهد پیش از این وقایع نشان می‌دهد که هر دو طرف پاکستانی و هندی، ایشان را از اتباع هندوستان دانسته‌اند چرا که در موارد مختلف، از جمله در نامه کمک به تحقیقات جنایی علیه تبعه هندی-آقای جاداف-ایشان راتبعه هندوستان تلقی کرده است. لذا دیوان با توجه به این شواهد، هیچ‌شکی در ملیت هندی آقای جاداف ندارد.

دیوان بیان می‌دارد که استدلال‌های دوم و سوم پاکستان در حمایت از ایراد دوم خود مبنی بر غیرقابل قبول بودن درخواست هند، بر اساس ادعاهای مختلف نقض تعهدات تحت قطعنامه ۳۷۳ مصوب ۲۰۰۱ شورای امنیت^{۲۴} است که فقط زمانی که پرونده به ماهیت کشیده شود و نیاز به رسیدگی ماهوی از سوی دیوان باشد به این ایراد رسیدگی می‌کند.

ایراد سوم مربوط به رفتار غیرقانونی ادعایی هند بود که پاکستان به استناد آن از آموزه «دستان پاک»^{۲۵} و اصول «اقدام غیر قانونی سابق» استفاده کرد.

۲۴ - قطعنامه ۱۳۷۳ شورای امنیت سازمان ملل متحد که در تاریخ ۱۲ سپتامبر ۲۰۰۱ (برابر ۰۶ مهر ۱۳۸۰) تصویب شد، سندی بین‌المللی درباره تهدید صلح و امنیت بین‌المللی ناشی از اقدامات تروریستی است. این قطعنامه طی نشست ۴۳۸۵ام با ۱۵ رای موافق، ۰ مخالف و ۰ ممتنع تصویب شد.

۲۵ - بر اساس دکترین «دست‌های پاک»، زیان دیده‌ای که به منظور جبران خسارت به دادگاه بین‌المللی مراجعه می‌کند باید پاک دست باشد. «پاکدستی مدعی» شباهت‌های متعددی با «مشارکت زیان دیده در خسارت» دارد که بر اساس آن، نقش زیان دیده در بروز خسارت به هنگام تعیین غرامت مورد توجه قرار می‌گیرد. فارغ از شباهت‌هایی که به لحاظ منشأ و مبنای وجودی آن‌ها قابل تصور است، هر دوی آن‌ها به عنوان ادعاهایی از سوی خواننده نسبت به اقدامات ارتكابی خواهان

در این خصوص، هند معتقد است که این ادعا، فاقد مبناست و قابل قبول نیست چرا که در هر صورت، وظیفه کشور پذیرنده در انطباق کامل با ماده ۳۶ کنوانسیون روابط کنسولی وین، منوط به اتهامات وی علیه فرد دستگیر شده نیست. دیوان اما ایراد پاکستان بر اساس آموزه «دست‌های پاک» را رد می‌کند چرا که این آموزه، به خودی خود نمی‌تواند درخواست قانونی و اصولی صلاحیت قانونی را غیر قابل قبول اعلام نماید؛ کما اینکه در قضیه دارائی هابی خاص ایران (جمهوری اسلامی ایران به طرفیت ایالت متحده آمریکا) نیز دیوان همین نکته را متذکر شده است.

در خصوص استدلال دوم نیز دیوان بیان داشته است که پاکستان اولاً توضیح نداده است که کدام یک از اعمال ادعا شده از سوی دولت هند به صورت نادرست و غیرقانونی بوده است و ثانیاً کدام یک از این اقدامات دولت هندوستان، مانع از انجام تعهد پاکستان در خصوص کمک و مساعدت کنسولی به آقای جاداف بوده است. لذا دادگاه این ایراد پاکستان را نیز قابل تأیید نمی‌داند نتیجتاً دیوان در پاراگراف ۶۶ خود بیان می‌دارد: که پس از بررسی تمامی ایرادات دولت پاکستان، هیچ کدام قابلیت دفاع نداشته و لذا درخواست هند را قابل قبول اعلام می‌کند

پاکستان به ۳ مورد دیگر استدلال می‌کند تا بتواند از اساس، اولاً پرونده را از شمول کنوانسیون وین خارج سازد و ثانیاً بتواند از طریق حقوق بین‌الملل عرفی^{۲۶}، پرونده را به نتیجه برساند.

بر این اساس، پاکستان استثنائاتی را مبنی بر عدم اعمال ماده ۳۶ کنوانسیون روابط کنسولی وین بیان می‌دارد:

الف) کنوانسیون وین در «موارد مقدماتی جاسوسی» اعمال نمی‌شود.

ب) حقوق بین‌الملل عرفی موارد جاسوسی در روابط کنسولی را تحت پوشش خود قرار می‌دهد و به دولت‌ها این اجازه را می‌دهد که به مقررات دسترسی کنسولی استثنائاتی به اقتضاء وارد نمایند.

ج) توافقنامه سال ۲۰۰۸ منعقد بین هندوستان و پاکستان، تکلیف دسترسی کنسولی و نحوه اجرای آن را مشخص می‌نماید.

دیوان این نظر پاکستان را مورد بررسی قرار می‌دهد و بیان می‌کند که نه ماده ۳۶ کنوانسیون و نه هیچ ماده دیگری از کنوانسیون وین، اشاره‌ای به استثناء بودن جاسوسی نداشته است و هم‌چنین در مقدمه کنوانسیون وین آمده است که قواعد عرف بین‌المللی هم‌چنان بر اموری حکم می‌کند که به موجب مقررات این کنوانسیون، تنظیم نشده باشند؛ از این رو دیوان، نظر دارد که ماده ۳۶ بر پرونده مانحن‌فیه حاکم است و اشکالی در شمولیت آن نیست. دادگاه هم‌چنین بیان داشته است که توافقنامه سال ۲۰۰۸، نافی حقوق و تعهدات مندرج در ماده ۳۶ کنوانسیون نیست

مطرح می‌گردند و در مواردی که شخص دیگری غیر از زبان دیده اصلی در جایگاه خواهان حاضر است نیز قابلیت اعمال دارند. تمایزهای میان آن‌ها نیز به طور مشخص در مرحله اثرگذاری می‌باشد. بدین ترتیب که عدم پاکدستی مدعی می‌تواند در مرحله رسیدگی صلاحیتی، موجب عدم قابلیت استماع دعوا شود، در حالی که «مشارکت زبان دیده در خسارت» به عنوان عاملی تأثیرگذار بر جبران خسارت در مرحله رسیدگی ماهیتی قلمداد می‌شود. هم‌چنین، برخلاف دکترین «دست‌های پاک» - «مشارکت زبان دیده در خسارت» می‌تواند با اثرگذاری جزئی تنها سبب کاهش میزان غرامت گردد و بی‌احتیاطی و بی‌مبالاتی خواهان را نیز شامل گردد

^{۲۶} - حقوق بین‌الملل عرفی به آن دسته از ضوابط رفتاری تابعان حقوق بین‌الملل گفته می‌شود که از عرف نشأت گرفته‌اند و به منزله یک رویه عمومی به عنوان قانون پذیرفته شده‌اند. عرف بین‌المللی دارای دو عنصر مادی و معنوی است. عنصر مادی همان رویه و عملکرد تابعان حقوق بین‌الملل است و عنصر معنوی آن اعتقاد این تابعان به لزوم رعایت قاعده عرفی است. عرف بین‌المللی به همراه معاهدات و اصول حقوقی کشورهای متمدن یکی از منابع اصلی دیوان بین‌المللی دادگستری برای حل و فصل اختلافات است. (ماده ۳۸ اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری)

رای دیوان بین‌المللی دادگستری برای دولت پاکستان

دیوان بین‌المللی دادگستری نظر خود را در قالب رای به تاریخ ۱۷ ژوئیه ۲۰۱۹ بیان کرد و در آن، پاکستان را ناقض تعهدات مندرج در ماده ۳۶ (الف)، (ب) و (ج) کنوانسیون روابط کنسولی وین دانست.^{۲۷}

پاکستان ملزم به ادامه اجرای فرآیند بازنگری موثر محکومیت است؛ ترجیحاً از طریق روشهای قضایی و با توجه به اصل دادرسی عادلانه بر این اساس، دولت پاکستان مکلف است که مراتب و مقدمات دسترسی کنسولی به آقای جاداف و ملاقات وی، به همراه اعطای وکالت و نمایندگی از طرف دولت متبوع خود را فراهم سازد.

دادگاه صریحاً اشاره کرده است که اصل دادرسی عادلانه از اهمیت اساسی برخوردار است و در هر فرآیند بازنگری موثر محکومیت، ضروری است.

تحلیل رای دیوان

با این وجود اما دادگاه به عناصر قانونی و الزامات مربوط به این اصل اشاره ای نکرده است. در هر حال، با وجود شرایط مندرج در تکلیف و تعهد قانونی پاکستان از سوی دیوان، دولت مزبور ملزم به رعایت اصل دادرسی عادلانه طبق قوانین داخلی خود است

دیوان در ادامه دستور می دهد که فرآیند بازنگری و بررسی مجدد محکومیت، باید به گونه ای اجرا شود که اطمینان حاصل شود که «توجه کاملی» به اثرات نقض حقوق آقای جاداف- که در ماده ۳۶ ذکر شده است- می شود و پیامدهای احتمالی برای حق وی در یک دادرسی عادلانه، و شواهد و حق دفاع ناشی از چنین نقضی «به طور کامل بررسی می شود»

و همچنین «بررسی دقیق» صورت می گیرد تا مبدا خللی در احقاق حق ایشان صورت بگیرد یا حقی از ایشان نادیده گرفته شود. قابل ذکر است که این تعهد، یک تعهد به نتیجه است که باید در یک زمان معقول محقق شود و تاخیر در آن، جایز نیست.

تفسیر اصطلاح «دسترسی و ملاقات کنسولی» و «حق مکالمه»

در مورد حق هندوستان برای دسترسی یا دیدار کنسولی و یا حق گفتگو با آقای جاداف، هندوستان می تواند در مورد تفسیر خاصی از اصطلاح «دسترسی یادیدار کنسولی»، یعنی حق داشتن یک «مکالمه خصوصی یا محرمانه» با او بحث و گفت و گو کند. پاکستان نیز احتمالاً به دلایل بسیاری مانند ایمنی جاداف یا نقض امنیت یا هر گونه مقررات داخلی دیگر این کار را انکار می کند. همین موضوع، نشان دهنده وجود اختلاف بین دو دولت هندوستان و پاکستان است.

تفسیر اصطلاح «دادرسی عادلانه»

در حقوق بین‌الملل، دادرسی عادلانه محاکمه ای است که «به‌طور عادلانه، منصفانه و با نظم رویه ای توسط یک قاضی بی‌طرف انجام شود حقوق مختلف مرتبط با دادرسی عادلانه به صراحت در ماده ۱۰ اعلامیه جهانی حقوق بشر^{۲۸}، ششمین متمم قانون اساسی ایالات متحده آمریکا^{۲۹} و ماده ۶ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر^{۳۰} و همچنین قوانین اساسی و اعلامیه‌های متعدد دیگر در سراسر جهان اعلام شده‌است. هیچ قانون بین‌المللی الزام‌آوری وجود ندارد که محاکمه و دادرسی عادلانه را تعریف کند. برای مثال، حق محاکمه هیئت منصفه و سایر رویه‌های مهم از کشوری به کشور دیگر متفاوت است

نتایج تحقیق

بسیاری از پرونده‌هایی که در دیوان بین‌المللی دادگستری مطرح می‌گردد، به مسائل مهمی برای یک دولت و سیاست‌های دولت و هم‌چنین اتباع آنها اشاره می‌کند که تصمیمات دیوان می‌تواند موثر بر حل اختلافات بین‌المللی و سیاست‌های دولت‌ها باشد. روال دادرسی پیش روی دادگاه یک موضوع بسیار مشخص و قابل‌سنجش دارد؛ یعنی زندگی آقای جاداف. جالب است بدانیم که قوانین بین‌المللی و به خصوص میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی می‌توانند نه تنها بر موضوعات بسیار مهم جهانی و حقوق کشورها بلکه بر زندگی افراد عادی نیز تاثیر بگذارند. در پرونده ما نحن فیه، دیوان صلاحیت خود را وفق ماده ۱ پروتکل اختیاری کنوانسیون روابط کنسولی وین راجع به حل و فصل اجباری اختلافات می‌یابد. از آنجا که هر دو دولت-هند و پاکستان طرفین کنوانسیون وین و هم‌چنین از لاحقین به پروتکل اختیاری می‌باشند، بدون هیچ‌گونه قید و یا اظهاراتی، دیوان کاملاً مختار است که در مورد اختلاف بین طرفین بر سر تفسیر و کاربرد کنوانسیون تصمیم‌گیری کند. الزم به ذکر است که هند از ۲۸ دسامبر ۱۹۷۷ و پاکستان از ۱۴ می ۱۹۶۹ عضو کنوانسیون وین است. دولت هندوستان، جمهوری اسلامی پاکستان را به نقض ماده ۳۶(۱)(الف)، (ب) و (ج) متهم می‌کند. دیوان در این پرونده، راه حل‌هایی مد نظر طرفین قرار می‌دهد که عمدتاً تعهداتی است که پاکستان موظف به انجام است؛

از این قبیل، آگاهی بخشی حقوق قانونی به آقای جاداف، اعطای حق دسترسی کنسولی و ترتیب نمایندگی قانونی به هندوستان و توقف حکم دادگاه نظامی پاکستان مبنی بر اعدام آقای جاداف می‌باشد. با توجه به اتفاقات محدثه، در مورد قصد پاکستان در کارشکنی در این پرونده، شکی وجود ندارد. پاکستان در صدد دستکاری و تنقیص رای دیوان بین‌المللی دادگستری است. نحوه تفسیر این رایویژه در پاکستان و پیشنهاد مشروط دسترسی به کنسولگری، گام‌هایی در

۲۸ - هر انسانی سزاوار و محق به دسترسی کامل و برابر به دادرسی آشکار و عادلانه توسط دادگاهی بی‌طرف و مستقل است تا در برابر هر گونه اتهام جزایی علیه وی، به حقوق و تکالیف وی رسیدگی کند.

۲۹ - متمم ششم قانون اساسی ایالات متحده آمریکا (به انگلیسی **Sixth Amendment to the United States Constitution**) یکی از اصلاحیه‌های منشور حقوق ایالات متحده آمریکا است. بر طبق این سند: در کلیه دادرسی‌های کیفری، متهم از حقوق ذیل برخوردار خواهد بود: حق محاکمه سریع و علنی توسط هیئت منصفه بی‌طرف ایالت و منطقه‌ای که جرم در آن رخ داده‌است، منطقه مزبور را باید قانون از پیش تعیین کرده باشد، حق آگاهی از ماهیت و دلیل اتهام، حق مواجهه با شهودی که علیه او شهادت می‌دهند، احضار شهود به نفع خود، و حق داشتن وکیل برای دفاع از خود».

۳۰ - هر شخص در تعیین حقوق و تعهدات مدنی خود یا هر نوع اتهام جنایی علیه وی حق دارد از یک جلسه‌ی استماع دادرسی در محدوده‌ی زمانی مناسب توسط دادگاه قانونی مستقل و بی‌طرف برخوردار باشد. نتیجه‌ی دادرسی باید به صورت عمومی اعلام شود. با این حال، ممکن است مطبوعات و عموم مردم از شرکت در تمام یا بخشی از جلسات محاکمه به دلایل اخلاقی، نظم عمومی یا امنیت ملی در یک جامعه‌ی مردم‌سالار که رعایت مصالح جوانان یا حفاظت از حریم خصوصی طرف‌های دعوا ضروری است یا در مواردی که به تشخیص قطعی دادگاه، اعلان عمومی آن مضر مصالح عدالت شناخته شود.

این مسیر هستند. اما با این همه، می‌توان امیدوار بود که حرکت‌های دیپلماتیک در پایان به حل این مشکل کمک کند.

انطباق نظر دیوان با ارای مشابه قبلی

در پرونده آونا، دادگاه فرصت یافت در مورد مساله «انصاف» به عنوان عنصر اصلی تشکیل دهنده دادرسی عادلانه-با توجه به نقض تعهدات ایالات متحده تحت ماده ۳۶ کنوانسیون روابط کنسولی وین که توسط مکزیک مطرح شده بود-اظهار نظر کند.

دیوان بین‌المللی دادگستری در تصمیم خود، در مورد اقدامات موقت، با هفت رای مثبت در مقابل پنج رای منفی معین نموده که ایالات متحده باید "تمام اقدامات لازم" برای تضمین عدم اعدام پنج تبعه مکزیکی را تا زمان صدور رای نهائی دیوان تمهید نماید. استدلال‌های دیوان در مورد مبنای صلاحیت و مفهوم "اختلاف" در این رابطه بسیار جالب توجه است. دیوان در تفسیر ماده ۶۰ اساسنامه با بیان این نکته که متن انگلیسی و فرانسه این ماده اساسنامه چندان هماهنگ نیستند، اعلام می‌کند: در متن فرانسه از واژه "contestation" استفاده شده در حالی که در متن انگلیسی از واژه "dispute" بهره گرفته شده است. دیوان با اشاره به تشابه ماده ۶۰ اساسنامه با متن ماده در اساسنامه دیوان دائمی دادگستری بین‌المللی، می‌افزاید دیوان دائمی بر این عقیده بوده که تنظیم‌کنندگان اساسنامه به جای واژه "différend" از واژه "contestation" بهره جسته‌اند چراکه این واژه دامنه وسیعی را شامل می‌شود و مستلزم درجه مشابهی از مخالفت نیست. از این رو، مفهوم مورد نظر در رابطه با اعمال آن در یک موقعیت خاص بسیار منعطف‌تر است. دیوان سپس با ارزیابی رویه خود و دیوان دائمی در رابطه با مفهوم واژه "dispute" اعلام می‌کند: بروز وجود اختلافی به روش خاص، به عنوان مثال از طریق مذاکرات دیپلماتیک، لازمه مفاد ماده ۶۰ نبوده و لازم هم نیست که وجود اختلاف به روشی رسمی خود را نشان دهد. دولت مکزیک از دیوان بین‌المللی دادگستری درخواست نموده بود تا رای ۳۱ مارچ ۲۰۰۴ (اونا و دیگر اتباع مکزیکی-مکزیک علیه ایالات متحده آمریکا) را تفسیر نماید. دولت مکزیک با استناد به ماده ۶۰ اساسنامه دیوان و رویه قضائی آن، این درخواست را طرح "پرونده جدیدی" دانسته که خود دیوان، در پرونده‌های گذشته، صلاحیت خود بر تفسیر یکی از آراء صادره خویش را "صلاحیت ویژه" منتج از ماده ۶۰ اساسنامه دانسته است. مکزیک با استناد به یافته‌های دیوان در رای ۳۱ مارچ ۲۰۰۴ مبنی بر نقض ماده ۳۶ کنوانسیون وین روابط کنسولی (قصور ایالات متحده در آگاهی دهی به ۵۱ تن از اتباع مکزیک در مورد حقوق آن‌ها بر دسترسی و مساعدت کنسولی) و تاکید بر بند ۹ ماده ۱۵۳ رای مبنی بر تعهدات جبرانی ایالات متحده اعلام داشته "اختلاف اساسی" در مورد "دامنه و مفهوم" بند ۹ ماده ۱۵۳ رای "میان طرفین" بوجود آمده و لازم است دیوان "برای طرفین رهنمود ارائه نماید".

۱- در پرونده آونا، دادگاه فرصت یافت در مورد مساله «انصاف» به عنوان عنصر اصلی تشکیل دهنده دادرسی عادلانه-با توجه به نقض تعهدات ایالات متحده تحت ماده ۳۶ کنوانسیون روابط کنسولی وین که توسط مکزیک مطرح شده بود-اظهار نظر کند. دیوان-صرف نظر از حقوق قانونی مستفاد از قانون اساسی کشور پذیرنده-در این رابطه

یادآور شد که حقوق تضمین شده در ماده ۳۶، حقوق معاهداتی هستند و طبعمفاد آن بر طرفین معاهده، لازم الاجراست

آنچه که از رای دیوان در قضیه آقای جاداف برداشت می شود این است که نقض ماده ۳۶ از سوی دولتی، لزوماً نمی تواند محل دادرسی عادلانه باشد اما مطمئناً این مورد، می تواند مصداقی از نقض حقوق فردی یا حقوق دولت فرستنده تلقی گردد.

به این ترتیب، دادگاه در قضیه آونا این گونه بیان می دارد که یکی از مسائل اساسی دادرسی، دادرسی عادلانه است و هم چنین در پرونده آقای جاداف صراحتاً ذکر شده است که اصل دادرسی عادلانه، برای هر مرحله از فرایند بازنگری و بررسی مجدد محکومیت، موثر و لازم الاتباع است.

۲- در قضیه دارایی های خاص ایران - آموزه دست های پاک یا اصل ممنوعیت استناد به عمل نامشروع خویش را مورد استفاده قرار داده است

الف) قانون

۱. قانون

کنوانسیون وین درباره روابط کنسولی، مصوب ۱۳۵۲، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.

ب) کتاب

۱- دیهیم، علیرضا، ۱۳۲۴؛ حقوق دیپلماتیک در تئوری و در عمل، ج ۱، مرکز مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه، چاپ اول، ۱۳۹۹.

۲- دولت شاه حجت، منشور سازمان ملل متحد، ص. ۷۲-۷۳

۳- دولت شاه، حجت (۱۳۸۱). منشور سازمان ملل متحد. تهران: انتشارات مجد شابک -۱۵-۷۸۲۰-۹۶۴-۹۷۸.

۴- ضیائی بیگدلی محمدرضا، حقوق بین الملل عمومی، ص. ۵۲۰

۵- ربکا والاس «حقوق بین الملل»، سید قاسم زمانی و مهناز بهراملو، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش های حقوقی، چاپ اول ۱۳۸۲.

۶- ضیائی بیگدلی، محمدرضا (۱۳۸۶). حقوق بین الملل عمومی. تهران: کتابخانه گنج دانش شابک -۹۷۸-۹۶۴-۷۶۱۸-۴۹-۶.

۷- قاسمی، محسن. «دفاع نامشروع بودن رفتار زیان دیده» درمسئولیت مدنی (بررسی تطبیقی در کامنال، فقه امامیه و حقوق ایران»، مجله فقه و حقوق اسلامی، سال ۴، شماره ۱۱، ۱۲۳، ۱۱.

۸- محبی، محسن و امینی، اعظم، «اصل انصاف و ظرفیت قاعده سازی آن در رویه دیوان بین المللی دادگستری»، مجله حقوقی بین المللی، شماره ۱۱، ۱۲۳۲، ۱۱.

خبرگزاری

۱- دیوان بین المللی دادگستری؛ مهم ترین دادگاه جهانی در لاهه چه می کند؟، بی بی سی فارسی، ۱۹ مهر ۱۳۹۷.